

СТАНОВИЩЕ

От доц. д-р Елисавета Владимирова Мусакова,
Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, София;
„Изкуствознание и изобразителни изкуства“,

за придобиване на научната степен „доктор“ по професионално направление

8.1. „Теория на изкуствата“, с кандидат Константин Константинов Колев

1. Значимост на изследвания проблем в научно и научно-приложно отношение.

Изборът на тема произтича от преценката на докторанта и неговия ръководител за относително слабата степен, в която българската средновековна археология, история и изкуствознание са проучили присъствието на „варяги“ в земите южно от р. Дунав и главно на Балканите. Така дисертацията навлиза в едно неразработено научноизследователско поле, предлага резултати, които допринасят за неговото разширяване и добива значение като труд, потенциално „конвертируем“ в международната научна общност. От гледна точка на неговото приложение трудът има отношение към по-обоснованата идентификация, често пъти затруднена от различни обстоятелства, на артефакти, принадлежащи на скандинавската култура, но намирани извън присъщата им среда.

2. Обоснованост на целите и задачите в дисертационния труд.

Основната цел е да бъде анализиран архетипът на пътя в староскандинавската митология и изкуство, а поставените задачи са всъщност две: да се потвърдят митологичните представи в историята и културата, свързана с пътуванията на скандинавците на юг, т.е. да се установи връзката между митичното и реалното (с. б) и да се попълни празнина в изследванията, основно археологически, на намерените в български територии свидетелства за преминалите оттук представители на „дружинническата култура“ (с. 9–10). Авторът се аргументира с твърдението, че в изследванията на археолози и историци, включително скандинавски, е най-слабо застъпено контекстуализирането на паметниците и то именно в предложената парадигма на архетипа на пътя. От тази гледна точка предложените цели и задачи са обосновани.

3. Съответствие между избраната методология и методика на изследване и поставената цел и задачи на дисертационния труд.

Опорната точка в методологията на кандидата е теорията за архетипа, развита преди всичко в трудовете на Елиаде и Юнг. В тяхната светлина К. Колев изгражда основната си теза – че в пътуванията си на юг (през Русия, Балканите, до Константинопол) викингите следват нордическия архетип на пътя. Независимо от критицизма върху научния принос на Елиаде, докторантът е предпочел този подход като адекватен и съответно продуктивен спрямо изследвания обект. В методиката той следва аналитичната практика, прилагана към архаични културни явления, разглеждани като миторитуални комплекси и преподавана на студентите в департамента „Изкуствознание и история на културата“ в НБУ. Реализирана в труда, тя се ползва и от съответния интердисциплинарен инструментариум, макар че именно изкуствоведският анализ в някои случаи е недостатъчен (пример: липсващата систематизация на рунните камъни като специфична група артефакти с техния визуален репертоар, символика на изображенията, хронология).

Стъпил върху една проверена позиция, докторантът поставя екстравагантната теза за митологичното съзнание, което обуславя реалните исторически събития, в случая

движението на „варягите“ на юг, защото то реактуализира героическия архетип, според който подвизите се осъществяват при преминаване/пътуване през различни опасни/враждебни пространства. Няма съмнение, както сочат разкритите от автора собствени литературни извори, а и чуждите – предимно византийски, какво централно място в митологическите представи на скандинавците заема владетелския/воинския героически архетип. Докторантът предоставя достатъчно примери за проявата му чрез изобразителните кодове в скандинавското изкуство от периода между VI и XII в. Следвайки Елиаде, не трябва да се съмняваме и в психологическата нагласа на „варягите“, които, познати на съседния им свят (включително на българите) главно като наемници при политически и военни конфликти, са възприемали действията си като повторение на образа, зададен им от техните богове и герои. За да се докаже обаче, че причината, съзнателна или несъзнателна, за историческо събитие се корени в архетипното възприемане на света, което би било предизвикателство към цялата традиционна историческа наука, анализът на поезия и проза, на изображения, предмети и сакрални пространства не е достатъчното средство – с него се доказват съдържание и значение, но не и причинност. В заявената цел на дисертацията не влиза осъществяването на такъв фундаментален историографски обрат, нито той е защитен, макар че в тази насока са повтаряните твърдения, че архетипът на пътя и героя, присъщ на много народи и общества, е бил „винаги ... предмет на следване“ (вж. Автореферат). Затова на този етап на работата методологически по-правомерно би било архетипът на пътя да се третира като средство, произвеждащо знаци, които се удържат в колективната памет и оттам да се огледат конкретните веществени маркери в различните периоди и места, особено находките на Балканите, в частност българските земи (впрочем археологическите свидетелства от тях са малко, а някои са с неизяснен произход). По този начин би била преценена не в предпоставен, а в критически план връзката митологично – реално и би била по-обективна оценката на културно-историческия фактор „скандинавско присъствие в Югоизточна Европа“ – заявени, но на практика не докрай изпълнени задачи.

4. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд.

Тъй като формулата „за първи път в България“ не осигурява автоматично критерий за качество, в случая е по-важно, че дисертацията на К. Колев проблематизира от избрана гледна точка един културен феномен, какъвто е сблъсъкът или срещата на народите от севера с народите от т. нар. византийска общност. Независимо от спорния резултат при доказването на основната теза, той отваря път към научна дискусия. Заслуга на изследването е интерпретацията на определен кръг паметници на скандинавската култура през архетипната идея за пътя. В тази връзка е направена съпоставка между вербалните и визуалните източници, а тя води и до приноса на автора в селектирането на изобразителния материал, независимо че в редица случаи значението на изображенията не може да се смята за окончателно установено. От изтъкнатите от докторанта приноси в автореферата (част от тях повторени с различен изказ) не приемам твърдението, че визуалният материал „подказва истинността за повторението на един митически първообраз в реалното историческо битие на Скандинавия“.

5. Преценка на публикациите по дисертационния труд: брой, характер на изданията, в които са публикувани.

Приложеният списък на български и английски включва една книга, една студия и три научни статии, както и научно-популярни публикации. Книгата е издадена в издателство Lambert, на свободен достъп, без редколегия и рецензенти и съдържа три статии, които в пълния им или по-кратък вариант са публикувани и на други места през същата 2015 г. (студентските индексирани списания *Hiperboreea Journal* и *Studium* и научно-популярна периодика). Статиите на български са публикувани в НБУ – в електронния научен архив и два сборника с доклади от докторантски четения, които не се

реферират и индексират, но имат научно съставителство. Публикациите по темата, реално пет, покриват изискванията при защита на докторска степен.

6. Цитиране от други автори, отзиви в научния печат и др.

Няма представен списък с цитати или отзиви, такива не се откриха и при издирване в Интернет.

7. Мнения, препоръки и бележки.

Представеният за защита труд отразява добрата подготовка на кандидата в областта на литературните извори, познаването на значителен обем научна литература, включително на скандинавски езици, които кандидатът ползва. Не могат обаче да бъдат отминати необработеният език и стил в дисертацията и в автореферата. На много места се добива впечатлението за превод на български с Google Translate, дотолкова е сбъркана граматиката и нарушен синтаксисът на изреченията. Получават се недомислици („пътят като таква“, с. 217), неясни по смисъл фрази, неприемливи терминологични употреби („вълшебни миниатюри“ – с. 94, „иконографски илюстрации“ – с. 115), „иконопластика“ – с. 168, „зоологични фигури“ – с. 206 и пр.). В изключително небрежния правопис особено дразнещи са изкованите наречия за място „наюг“ и „насевер“, упоритото цитиране на полския изследовател (“поляка“!) Владислав Дучко като Дучка, писането по различен начин на едно и също име (Ohlmark – Ohlmarks), неразпознаването на „б“ и замяната му с „ъ“ в имена и думи; разминаване между цитирани в текста и посочени в библиографията автори/години и т.н. Очевидната липса на редакция е довела и до недобре сглобени вече публикувани части, до конспективни, недовършени или останали в работен вариант изречения, някои от които са направо безсмислени. Поради изобилната, но често разпръсната информация, има повторения на теми или заявени теми, останали неразгърнати, на места се развива структурата на труда, независимо от наглед логичния му строеж (между другото, съдържанието, дадено в началото, не съответства точно на композицията на самия текст) – пример: в частта, обозначена като 3.2. (с. 84) — вместо за изображения, каквото е подзаглавието, се говори за символиката на предмети главно от военското снаряжение, а други предмети – култови – са отделени в следващ раздел (3.3). Когато водят до колебание у реципиента на текста (а това често се случва) дали мисълта е неправилна или проблемът е от формално естество, тези слабости снижават научните достойнства на труда.

8. Заключение.

Докторската дисертация на Константин Колев оставя впечатлението за недокрай довършена работа, но тъй като темата е подходяща, съдържанието включва необходимите компоненти, представени са и в голяма степен анализирани широк кръг паметници, в общи линии е усвоена и приложена една определена методология, на кандидата може да бъде присъдена научната степен „доктор“.

22.09.2016 г.

Подпис.....

